

hanne.lillemork@jd.dep
kopi: maria.thorsnes@jd.dep.no

Oslo 01.06.2023

INNSPILL TIL VOLDTEKTSUTVALGET

Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) viser til høringsbrev av 24.04.23 vedrørende innspill til utvalgets mandat. Vi takker for muligheten til å komme med innspill.

Juridisk rådgivning for kvinner - JURK er et uavhengig rettshjelptiltak som gir gratis rettshjelp til alle som identifiserer seg som kvinner. JURK jobber for at likestilling praktiseres, og at alle kvinner er bevisst sin rettsstilling. JURK drives av jusstudenter i samarbeid med daglig leder og fagrådgiver. Vårt arbeid består av rettsinformasjon, rettspåvirkning og bistand i konkrete saker.

Vårt tilbud gjelder for kvinner over hele landet og all hjelp er gratis. Vi yter rettshjelp og rettighetsinformasjon til kvinner og arbeider rettspolitisk på bakgrunn av problemområder som avdekkes i vårt rettshjelsarbeid. Arbeid mot vold mot kvinner er en kjernevirksomhet for JURK og gjennomsyrrer mye av vårt arbeid.

1. Innledende bemerkninger

Overordnet vil vi vise til norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020, som JURK var med på å koordinere og skrive.¹ Vi viser også til vårt hørings svar til Straffelovrådets utredning i NOU 2022: 21, som er vedlagt dette innspillet.

JURK er positiv til at det er nedsatt et voldtektsutvalg med bred sammensetning og mandat. Vi støtter at det nå skal ses på forebygging av voldtekt, straffeforfølgning i voldtektsaker og oppfølging av utsatte for voldtekt i et bredere perspektiv enn rent juridisk.

Nasjonale forekomstundersøkelser og politiets anmeldelsesstatistikk viser at voldtekt i all hovedsak er en forbrytelse som blir begått av gutter og menn mot jenter og kvinner. NKVTS undersøkelse viser også et klart kjønnsperspektiv. Det er langt flere kvinner som er utsatt for voldtekt, og det er i all hovedsak menn som oppgis som utøver, også når den utsatte er en mann.² En voldtekt vil alltid være et alvorlig brudd på retten til seksuell selvbestemmelse og personlig integritet, uavhengig av kjønn. Voldtekt er også en form for kjønnsbasert

¹ Se særlig side 12 her:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

² <https://www.nkvts.no/aktuelt/hoy-forekomst-av-vold-og-overgrep-i-norge/>

diskriminering som bekrefter og befester eksisterende strukturelle maktforskjeller mellom kvinner og menn. Vi viser til vedlegget punkt 3.4.

Utredningen skal ha et gjennomgående kjønnsperspektiv. Det er bra. Utvalget bør klarlegge hva det mener med kjønnsperspektiv i sitt arbeid. JURK vil også spille inn at det må legges til grunn et interseksjonelt kjønnsperspektiv. Vi viser til norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

«Manglende kunnskap og forståelse i offentlige tjenesteapparat gjør at personer ikke blir identifisert og bistått som voldsutsatte av relevante tjenester. Eksempler på dette er erfaringer der vold i samkjønnspar ikke blir tatt alvorlig ved politianmeldelse, fordi maktubalansen ikke nødvendigvis er like åpenbar. Et annet eksempel er den barrieren tolker utgjør. Manglende språk for å tematisere legning og kjønnsuttrykk øker faren for feiltolking. Tolkere kan også bruke nedsettende ord om homofile og transpersoner i tolking, noe som forsterker opplevelse av stigma og gjør det vanskelig for personer å fortelle åpent om sine erfaringer og utfordringer.»³

Foreløpig har Norge ingen handlingsplan mot voldtekt, da den forrige utløp i 2022. I regjeringens handlingsplan mot voldtekt (2019-2022) anerkjennes det at voldtekt er en grov integritetskrekkelse, et alvorlig likestillingsproblem og et folkehelseproblem, og tiltakene beskrevet i handlingsplanen er et steg i riktig retning. Likevel mangler handlingsplanen konkrete tiltak og forpliktelser. Eksempelvis sier handlingsplanen at voldtekt skal forebygges «gjennom holdningsarbeid og målrettet innsats som særlig ansvarliggjør unge menn og deres respekt for egne og andres grenser». Derimot konkretiseres det ikke hvor og hvordan dette holdningsarbeidet skal bli gjennomført. Når det gjelder forebygging i regi av skolene, nevnes ikke dette i handlingsplanen. Det er behov for undervisningsopplegg som enkelt kan tas i bruk av skolene, gjerne i samarbeid med frivillige organisasjoner og kvinneorganisasjoner som allerede driver med slik undervisning.⁴

Anbefalte tiltak:

- Handlingsplan mot voldtekt som har et klart kjønnsperspektiv og konkrete tiltak.

2. Forebyggingsarbeid

En samtykkebasert voldtektsbestemmelse mener vi er et nødvendig tiltak for å forebygge voldtekt. Lidelsen for den utsatte etter en voldtekt kan være enorm, og når voldtekten først har skjedd er det ingen tiltak fra det offentlige som fullt ut kan rette dette opp. Forebygging er derfor det viktigste vi kan gjøre. En samtykkebasert voldtektsbestemmelse kan ha en oppdragende effekt og bidra til en holdningsendring.

Straffeloven har en viktig funksjon som normprodusent. JURK mener at lovbestemmelsen danner grunnlaget for all den informasjonen som finnes om grenser for når en handling anses som et seksuelt overgrep.

³ Side 19 og 20:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

⁴ Norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

En samtykkebasert voldtektsbestemmelse vil gjøre det enklere å formidle hva voldtekt er ved å lese hva loven sier. Forslaget som Straffelovrådet fremla i NOU 2022: 21 er ikke et forslag til en voldtektslovgivning som er basert på et fritt avgitt samtykke, og setter ikke manglende samtykke som det definerende elementet i hva en voldtekt er. Vi viser til JURKs hørings svar, se vedlegg.

Vi ber også utvalget se nærmere på sammenhenger mellom pornografi og seksuelle overgrep. Det bør i større grad forskes på om og hvordan pornografien, og hvor tilgjengelig dette er for dagens barn og ungdom, påvirker og opprettholder skadelige kjønnsstereotyper i dagens samfunn. Videre bør det også forskes på hvorvidt de seksuelle overgrepene som utføres i dag er påvirket av voldelig pornografi.⁵ Det er også en gjentatt anbefaling fra FNs Kvinnekomité at Norge forsker på grunnleggende årsaker og mulig påvirkning av overseksualisert fremstilling av kvinner og jenter i media og mulige sammenhenger mellom seksualisering og pornografi og kjønnsbasert vold mot kvinner og jenter, som voldtekt er.⁶

- All grunnlagsdata på voldsfeltet bør være kjønnsdelt.
- Myndighetene må støtte forskning på alle former for vold som omfatter alle grupper kvinner.
- Myndighetene bør forplikte seg til å støtte forskningsinnsats som sikrer videre kunnskap om grunnårsakene og virkningene av vold mot kvinner med funksjonsnedsettelse, samt vurdere effekten av tiltakene som allerede er iverksatt.
- Det bør utvikles en enhetlig nasjonal statistikkføring. Statistikken bør blant annet inneholde opplysninger om alder, kjønn, bosituasjon, helse, psykisk endring eller sykdom, fysisk sykdom, avhengighetsproblematikk, rus og behovet for bistand.
- Statistikken bør omhandle de samme punktene for både utsatte og overgripere. Det kan bidra til å utvikle et bedre og tydeligere samarbeid mellom hjelpeapparatet til både utsatte og overgripere.
- En samtykkebasert voldtektsbestemmelse
- UDI og Utlendingsnemnda (UNE) bør pålegges å føre statistikk på omfang og type saker som omhandler ulike former for kjønnsrelatert vold i saker de behandler.
- Det må forskes nærmere på sammenhenger mellom pornografi og seksuelle overgrep og voldtekt.

3. Straffeløpfølging og anmeldelse

3.1 Definisjon

Voldtekt defineres etter norsk straffelov som det å skaffe seg seksuell omgang ved vold eller trusler, eller med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen. En konsekvens av dette er at politiet og domstolene er pålagt å fokusere på de kvalifiserende omstendighetene fastsatt i loven, i stedet for å vurdere kvinnens frie vilje sett i lys av de omkringliggende omstendighetene. Loven begrenser med dette ikke bare den voldtektutsattes rettstrygghet, men påvirker dessuten den bredere forståelsen av hva som utgjør en voldtekt i samfunnet.

Mange har problemer med å forstå når en voldtekt har blitt begått. Dette gir uheldige

⁵ Se også LDOs rapport til CEDAW, punkt 3.2

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCEDAW%2FIFS%2FNOR%2F51350&Lang=en

⁶ Jf. CEDAW/C/NOR/CO/10 para. 26 og 27 og CEDAW/C/NOR/CO/9, para. 23 (c)

ringvirkninger, da flere kvinner ikke anmelder som følge av at de ikke vet at de har blitt utsatt for et seksuelt overgrep. Eksempelvis må en voldsutsatt ha anmeldt voldtekt for å kunne søke om voldsoffererstatning fra staten. En klar og tydelig samtykkebasert voldtektbestemmelse vil gjøre det lettere for den utsatte å vite om en voldtekt har funnet sted. Dersom vurderingen om det er begått seksuelt overgrep knyttes til samtykke, vil også ansvaret i enda større grad flyttes over på overgriper og det vil kunne lette byrden det er for en voldsutsatt å ta saken til retten. Det vil styrke kvinnens frie vilje, og også ta fokuset vekk fra voldtektmyter og stereotypiske oppfatninger knyttet til kvinner og voldtekt.

FNs spesialrapportør på vold mot kvinner, Dubravka Šimonović, har påpekt at hvordan voldtekt er definert og hvor lang tid et offer har på å anmelde kan være hull i lovgivningen som påvirker «victim's access to justice» og som kan lede til «high rates of impunity for perpetrators».⁷ I studien som ledet til disse uttalelsene var Norge ett av 105 land som ble undersøkt.

FNs Kvinnekomité har også kritisert Norges behandling og straffeforfølgelse av seksuelle overgrep mot kvinner og jenter med nedsatt funksjonsevne.⁸

Anbefalte tiltak:

- En samtykkebasert voldtektbestemmelse (se vedlegg for nærmere om dette).

Videre inkluderer ikke norsk straffelov alle straffeskjerpene omstendigheter som er definert i Istanbulkonvensjonen artikkel 46, herunder voldtekt av nåværende eller tidligere partner. Enkelte forhold som Konvensjonen definerer som straffeskjerpene omstendigheter, inkludert misbruk av stilling og utnyttelse av sårbar situasjon, er kriminalisert med straffebestemmelser som har en lavere strafferamme enn voldtekt.⁹

Anbefalte tiltak:

- Straffeloven må sikre at et nært forhold mellom offeret og gjerningsmannen, misbruk av en maktposisjon og utnyttelse av sårbar posisjon defineres som straffeskjerpene omstendigheter.

3.2 Gjeldende regulering gjenspeiler ikke unges oppfatning

Hvert år holder JURK foredrag om voldtekt for elever på ungdoms- og videregående skoler. Innledningsvis i foredraget spør vi elevene hva en voldtekt er. Med få unntak er svaret vi får at voldtekt er sex uten samtykke, eller sex hvor den ene parten ikke deltar frivillig. Vår erfaring er at de ikke er klar over at det kreves «noe mer» enn at personen ikke har ønsket å delta, og vi opplever at dette strider mot det elevene opplever som riktig.

JURK synes det er synd at loven har en definisjon som ikke gjenspeiler unge menneskers oppfatning av hva en voldtekt er, spesielt da det nettopp er unge mennesker som utsettes og siktes for voldtekt. Tall fra 2017 viste at hele 44,1 % av alle anmeldte voldtekter var

⁷ (<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27222&LangID=E>)

⁸ CEDAW/C/NOR/CO/9, para. 42 og 43 (b) . JURK anbefaler utvalget å ta kontakt med organisasjonen Stopp Diskrimineringen for nærmere innspill på dette tema.

⁹ Norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

festrelaterte.¹⁰ Festrelaterte voldtekter kjennetegnes typisk av at begge partene er under 25 år. Blant siktede for voldtekt er en stor andel mellom 15-30 år. JURK ber derfor Voldtektsutvalget om å undersøke om dagens definisjon av voldtekt er i tråd med folkets oppfatning av hva en voldtekt er, og særlig unge menneskers oppfatning, da voldtekt er noe som i stor grad angår dem. Kravet om samtykkelov har hatt bred støtte i sivilsamfunn og kvinnebevegelsens i flere år, noe som tilsier at dagens definisjon av voldtekt ikke er i tråd med folkets oppfatning av hva en voldtekt er. At dagens definisjon ikke er i tråd med folkeopinionen underbygges også av alle som har signert årets kampanje for en reell samtykkelov.¹¹ Seks av 10 partier på Stortinget har i tillegg i sine partiprogram at seksuell omgang uten samtykke må være definert som voldtekt.¹²

På bakgrunn av misoppfatningen av hva som regnes som en voldtekt etter loven, er det også flere som opplever å ikke bli tatt alvorlig i møte med politiet, fordi de selv tror at det de ble utsatt for regnes som en voldtekt. I vår saksbehandling møter vi på flere kvinner hvor dette er tilfellet. Å anmelde er for dem en stor belastning i seg selv. Desto større blir den da de blir møtt med at overgrepet de beskriver ikke faller inn under lovens definisjon av voldtekt. JURK har også blitt kontaktet av kvinner som sier de kvier seg for å anmelde fordi de vet at vi ikke har en samtykkelov i Norge.

JURK tror denne typen opplevelser bidrar til å redusere antallet som anmelder seksuelle overgrep. Av alle menn og kvinner som oppga å ha blitt voldtatt, var det kun 4 av 24 menn som anmeldte, og kun 10 % av kvinnene.¹³ Nye tall fra 2023 viser at kun én av ti oppsøkte helsehjelp etter voldtekten, og kun 4 prosent av voldtekts- og overgrepsutsatte opplevde at gjerningspersonen ble dømt.¹⁴ Dette indikerer behovet for en tydeliggjøring av loven, og at det trengs en lov som bidrar til at møtet med hjelpeapparat- og rettsvesenet styrkes.

3.3 Plassering av ansvar og skyld

Hele 80,2 % av voldtektsutsatte oppgir at de føler på skam og 65 % følte at det var deres egen skyld at de ble voldtatt.¹⁵ Etter at Sverige innførte en frivillighetsbasert voldtektslovgivning opplevde de at færre voldtektsutsatte følte på skam og skyldfølelse etter voldtekten.¹⁶ Vi ber derfor Voldtektsutvalget om å undersøke om måten voldtekt er definert på i dag bidrar til at voldtektsutsatte klandrer seg selv, herunder om et økt fokus på frivillighet og samtykke, kan bidra til å redusere følelsene av skyld og skam for ofrene. I dette henseende viser vi igjen til at en frivillighetsbasert lovgivning, i motsetning til dagens, ivaretar den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett.

Tett tilknyttet denne problemstillingen ber vi også Voldtektsutvalget vurdere om en frivillighetsbasert/samtykkebasert lovgivning vil bidra til en holdningsendring i samfunnet. I følge Ipsos MMIs holdningsundersøkelse fra 2013 mener hver fjerde person i Norge at en

¹⁰ Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022, side 15

¹¹ 24 618 personer per 23.05.23: <https://samtykkelov.no/vi-trenger-en-reell-samtykkelov>

¹² Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet de Grønne, Rødt og Venstre har alle i sine partiprogram at seksuell omgang uten samtykke må være definert som voldtekt jf. <https://samtykkelov.no/stortinget>

¹³ Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022, side 17

¹⁴ <https://www.nkvts.no/aktuelt/hoy-forekomst-av-vold-og-overgrep-i-norge/> og https://www.nkvts.no/content/uploads/2023/03/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_overgrep.pdf

¹⁵ Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022, side 16

¹⁶ Den nye samtyckeslagen i praktiken. Brå rapport 2020:6. En oppfølging av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt, side 13

kvinne er helt eller delvis ansvarlig for å ha blitt voldtatt dersom hun frivillig har blitt med en mann på nachspiel. Undersøkelsen viser også at hver tiende mann mener en kvinne er helt eller delvis ansvarlig for å ha blitt voldtatt dersom hun er kjent for å ha hatt mange partnere.¹⁷

3.4 Nærmere om straffeforfølgning

Det er fremdeles ikke iverksatt noen form for systematisk opplæring av fag- og meddommere som kan hindre at fordommer knyttet til kjønn og seksualitet, såkalte voldtektsmyter, påvirker bevisvurderingen i voldtektssaker. Dette har FNs Kvinnekomité anbefalt Norge.¹⁸ Forskning har vist at rettsapparatets aktørers følelser og fordommer påvirker rettsikkerheten i voldtektssaker. Voldtekts ofre som ikke klarer å framstille seg som ærbare og respektable, får mindre sympati i rettssystemet. Det gis relativt store strafferabatter dersom offeret kjenner overgriperen og/eller voldtekten har skjedd innendørs. Voldtekts ofre blir utsatt for voldtektsmyter, blant annet at det er mange kvinner som anmelder voldtekt falskt fordi de angrer etter å ha hatt sex, at kvinner som haiker må ta en del av ansvaret dersom de blir voldtatt av sjåføren og at det er viktig å vurdere offerets karakter og fortid. I en studie fra 2014 var 11,1 % av dommerne enige i sistnevnte påstand.¹⁹

En annen faktor som kan påvirke i bevisvurderingen er den ujevne kvaliteten på rettsmedisinske undersøkelser, noe som blant annet skyldes at rettsmedisin ikke er en anerkjent medisinsk spesialisering i Norge.²⁰

NKVTS nye omfangsundersøkelse fra februar 2023, viser skremmende høye tall. 1 av 5 jenter og kvinner har vært utsatt for voldtekt i Norge. Til tross for økt rapportering av alvorlig vold, hadde politiet kjennskap til volden hos kun én av fem utsatte for voldtekt. Rapporten viser et bilde vi kjenner fra før, at tilliten til både politi og rettsvesen er høyt helt til man spør de som faktisk møter politiet og rettsvesenet.²¹

Den som er utsatt for en alvorlig integritetskrenkende straffbar handling som voldtekt, har i dag krav på å rådføre seg med en advokat på statens regning før hun velger å anmelde forholdet.²² De som benytter seg av dette kan få hjelp til å vurdere hva de har vært utsatt for, hvordan de skal levere anmeldelse, hvilke bevis de bør samle inn, og ikke minst til å få informasjon om prosessen videre. På den måten kan de ta et informert valg i sin sak.

Da Rettshjelputvalget kom med sin utredning i 2020, foreslo utvalget å fjerne denne ordningen og i stedet videreutvikle veiledning gjennom andre hjelpetilbud.²³ Vi mener at den ordningen vi har i dag er en viktig rettighet for voldsutsatte og at det bør forbli en rettighet også i fremtiden. De alarmerende tallene fra NKVTS som viser hvor få som anmelder det de har blitt utsatt for

¹⁷ Ipsos MMI v/ Tonje B. Nordlie og Marius Michelsen (2013) Undersøkelse om voldtekt, side 5

¹⁸ CEDAW/C/NOR/CO/9) 2017 avsnitt 25 (c)

¹⁹ Mons Bendixen m.fl., «Voldtektsmyter og kjønnssjåvinisme blant norske legdommere og fagdommere», <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2014/01/voldtektsmyter-og-kjonnssjavinisme-blant-norske-lekdommere-og-fagdommere>).

²⁰ Norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

²¹ <https://juristen.no/nyheter/2023/03/etter-rapport-om-vold-og-overgrep-vi-kan-ikke-gjore-det-vanskeligere-anmelde>

²² Lov om fri rettshjelp (rettshjelploven) § 11 første ledd nr. 6

²³ NOU 2020: 5 Likhet for loven pkt. 24.3

mener vi taler med styrke for hvor feil det er å gjennomføre kutt i denne type tilbud. Vi tar til orde for at rettigheter som fri rettshjelp til å vurdere forhold av betydning for anmeldelse må suppleres – ikke erstattes – med andre hjelpetilbud.

Tiltak som kan få flere til å anmelde:

- Innsatsen mot voldtekt må sikres en koordinert, tydelig og langsiktig politisk prioritering på nasjonalt, regional og kommunalt nivå
- Det må etableres et fast bevisstgjørings- og opplæringsprogram for aktører i rettsapparatet som håndterer voldtektssaker. Dette gjelder advokater, dommere og meddommere.
- I tilfeller der det er store avstander for å komme seg til et overgrepsmottak, hjelper det lite at tilbudet er gratis. Store avstander hever terskelen for å søke hjelp etter et seksuelt overgrep og også terskelen for å anmelde overgrepet.
- Skrinlegg Rettshjelpsutvalgets forslag om å fjerne adgangen til å få dekket advokatbistand for å vurdere om man skal anmelde voldtekt, partnervold også videre, i Rettshjelpsutvalget NOU 2020:5. Dagens ordning må heller suppleres med andre hjelpetilbud, ikke erstattes.

3.5 Nærmere om eventuell endring i straffutmåling

Både Straffelovrådet og Voldtektsutvalget har i mandat å se på straffenivået og minstestraff. JURK er svært negativ til forslaget fra Straffelovrådet i NOU 2022:21 om å senke strafferammene, og å fjerne minstestraffene og normalstraffene. Voldtekt er en av de mest alvorlige straffbare handlinger et menneske kan bli utsatt for. Et tilfeldig utvalg av rettspraksis om seksuelle overgrep viser at kvinner ikke er helt trygge på noen samfunnsarenaer. Rettspraksis viser at kvinner ikke er trygge på advokatkontoret, legekantoret, på byen, i hjemmet vårt, på gaten eller i drosjen. Tallene fra NKVTS i februar 2023 viste at antall personer som oppgir å ha blitt voldtatt har blitt doblet siden sist omfangsundersøkelse i 2014. Det vil sende et svært uheldig signal å senke strafferammen og fjerne minstestraffene, og motsatt signal enn det er behov for med tanke på at voldtekt ser ut til å øke.

Det påstås ofte i voldtektsdebatten at minstestraffene fører til at tiltalte frifinnes for voldtekt i domstolene, og da fordi dommere og meddommere synes minstestrafen er for streng. Dette har ikke vært forsket på, så vidt vi vet. JURK mener at en såpass stor endring fra dagens ordning bør baseres på grundige undersøkelser og forskning. JURK foreslår å beholde strafferammene og minste- og normalstraffene slik de er i dag, men åpne for mer skjønn til domstolene til å fravike minste- og normalstraffene. Vi foreslår at det åpnes for et unntak fra minstestraffene ved «særlig formildende omstendigheter» som ung alder, tidligere ustraffet o.l.

Vi må ikke glemme alvoret i handlingen i et mål om å få flere dømt. Voldtekt er en alvorlig integritetskrenkelse.

Anbefalte tiltak:

- Bedre opplærings av både fagdommere og meddommere: Det må etableres et fast bevisstgjørings- og opplæringsprogram for aktører i rettsapparatet som håndterer voldtektssaker. Dette gjelder advokater, dommere og meddommere.
- Det må gjennomføres kampanjer med et større fokus på at også unge melder seg til å være meddommere før neste valg av meddommere i 2024.

4. Politi og påtalemyndighetens arbeid

Mangel på kapasitet og svakheter i politiets etterforskning er en medvirkende årsak til at få voldtektsanmeldelser fører til tiltale og domfellelse. Rundt 80% av voldtektsanmeldelsene som blir etterforsket av politiet blir henlagt av påtalemyndighetene.²⁴ Hver tredje voldtektssak ender med frifinnelse i retten. De utsatte blir derfor ventende i uvitenhet med saken hengende over dem i lengre tid ved eventuell gjentakelse av etterforskningen eller anke på rettens avgjørelse.²⁵ FNs Kvinnekomité uttrykte også bekymring i februar 2023 over at så mange voldtektssaker som er anmeldt til politiet ble henlagt og aldri kom til domstolene.²⁶

En NRK-sak avslørte at nesten en av fire anmeldte for voldtekt ikke ble lagt inn i politiets DNA-register mens saken var under etterforskning, ifølge en Kripos-rapport. Dersom disse gjerningspersonene har vært anmeldt tidligere eller blir anmeldt i fremtiden, vil det dermed ikke være mulig å se anmeldelsene i sammenheng gjennom søk i DNA-registeret. Det kan redusere muligheten for å oppklare flere saker som har samme gjerningsperson.

Biologiske spor er viktige bevis i voldtektssaker og kan være avgjørende for om det kan tas ut tiltale. I mer enn hver fjerde sak gjorde ikke politiet søk etter spor på åstedet eller på mistenkte personer. Dette følger av en rapport Kripos ble ferdig med i mars 2021, hvor de undersøkte biologiske spor i voldtektssaker.²⁷

Foreløpig har Norge ingen handlingsplan mot voldtekt, da den forrige utløp i 2022.

Anbefalte tiltak:

- Bevissikring i voldtektssaker må prioriteres høyere.
- Det må bevilges mer midler til å kunne etterforske seksuallovbrudd med tilstrekkelig kvalitet og effektivitet.
- Saksbehandlingskapasitet må utvides.
- Det må settes av tilstrekkelige ressurser for å sikre at politiet, påtalemyndighetene og domstolene har nødvendig kapasitet og kompetanse til å sikre en rask og effektiv strafferettslig forfølgelse av voldtekt.
- Sørge for at man får et system der DNA-prøver som skal inn i politiregisteret legges inn i alle politidistrikt.²⁸
- Ny handlingsplan mot voldtekt. Dette er også en anbefaling fra FNs Kvinnekomité fra 2023.²⁹

²⁴ Norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

²⁵ Norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>

²⁶ CEDAW/C/NOR/CO/10 Avsnitt 30 (c)

²⁷ https://www.nrk.no/dokumentar/xl/helene-ble-voldtatt-av-en-kollega-_en-flekk-pa-et-laken-ble-avgjorende-1.16363094

²⁸ <https://www.nrk.no/dokumentar/dna-fra-nesten-en-av-fire-voldtektsmistenkte-ble-ikke-lagt-inn-i-politiregisteret-1.16391537>

²⁹ CEDAW/C/NOR/CO/10 avsnitt 31 (b)

5. Helsetilbud

Når det gjelder helsetilbud, viser vi til norsk skyggerapport til Istanbulkonvensjonen fra 2020, som JURK var med på å koordinere og skrive.³⁰ Nye tall fra 2023 viser at kun én av ti oppsøkte helsehjelp etter voldtekten.

Anbefalte tiltak:

- Kvaliteten på hjelpetilbudet til voldsutsatte må ikke avhenge av hvor den voldsutsatte bor.
- Lovfeste rett til gratis psykisk helsehjelp uten venteliste dersom man er utsatt for voldtekt.
- Regjeringen bør ha en handlingsplan for sikre økt kultur- og mangfoldskompetanse i helseyrkene, rekruttere flere flerkulturelle helsearbeidere og styrke tversektorielt og tverrfaglig samarbeid for kunne forebygge, avdekke og rehabilitere vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i møte med en mangfoldig befolkning.

For Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)

Thea Austgulen
fagrådgiver

³⁰ Se særlig side 12 her:

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/F%20Temarapporter/D%20Norsk%20skyggerapport%20til%20Istanbulkonvensjonen%202020>